

**שנה למלחמה באוקראינה וישראל ממשיכה למנוע מפליטי המלחמה שבתחומיה
שירותי בריאות ורווחה מספיקים
נייר עמדה על מצב פליטי אוקראינה במלאת שנה לשהייתם בישראל
פברואר 2023**

בישראל שוהים כרגע כ- 14,000 אזרחי אוקראינה שנמלטו לכאן מאז פרוץ המלחמה ב-24.2.2022, והם אינם זכאי שבות. נוסף על כך שוהים בישראל כ- 20,000 אזרחי אוקראינה שהיו כאן לפני מועד זה מסיבות שונות; תיירים, מבקשי מקלט, עובדים ועוד, ומאז פרוץ המלחמה אינם יכולים לשוב לביתם. שתי הקבוצות הללו של אזרחים אוקראינים מוגנות כיום מפני הרחקה לארצם ושוהות בישראל כדין. ואולם, במלאת שנה לפרוץ המלחמה המענים שהמדינה העמידה כדי לסייע לחלקם הולכים ונעלמים ומצוקת הפליטים גוברת. מדינת ישראל שלא עשתה די מלכתחילה חייבת להתעשת. עליה למפות את הצרכים העדכניים של מי שמנועים מלחזור לביתם ולתת להם את המעטפת הסוציאלית ההכרחית כדי לחיות בישראל בכבוד.

קצת אחרי פרוץ המלחמה, הודיע משרד הרווחה כי הוא ייתן סיוע בסיסי למי שנמלטו ממנה במסגרת מוקד "צו השעה" שהוקם לצורך העניין. הסיוע ניתן רק למי שהגיעו לישראל מ- 24.2.2022 - קבוצה המורכבת ברובה הגדול מנשים ומכ- 3,000 ילדים - וכלל גישה לשירותי בריאות ראשוניים במסגרת מרפאות "טרם", ביטוח בריאות לבני 60 ומעלה ומכסה מוגבלת של תווי קניה למזון. מסגרות דיור כמעט ולא הוקצו לפליטים בגלל דרישת המדינה כי הם יתארחו בבתי הישראלים שהזמינו אותם לשהות בישראל. סיוע מוגבל זה, שניתן בחודשים הראשונים למלחמה רק למי שהגיעו לישראל מאז שפרצה, הלך ופחת וממילא לא עונה עוד לצרכים של מי ששוהים כאן כשנה וחסכוניותיהם הולכים ואוזלים.

אלה הבעיות העיקריות של אזרחי אוקראינה שהגיעו לישראל ואינם זכאי שבות בחלוף שנה מפרוץ המלחמה:

גידול בהחלטות סירוב הכניסה לישראל – קצת אחרי פרוץ המלחמה מי שהייתה שרת הפנים, איילת שקד, הנהיגה מתווה שלפיו רק 5,000 אזרחים אוקראינים שאינם זכאי שבות יורשו להיכנס לישראל אם אין להם קרובי משפחה בישראל וכל אזרח אוקראיני שיבקש להגיע לישראל יידרש להגיש בקשה ולקבל אישור מראש לפני עלייתו למטוס. בעקבות עתירה שתקפה את חוקיות המתווה, פסל בג"ץ ביולי 2022 את המתווה.

מאז פסילת המתווה ומכיוון שלא יכלה עוד למנוע את עלייתם של אזרחי אוקראינה על מטוסים לישראל, החלה רשות האוכלוסין למנוע את כניסתם עם הגיעם לנתב"ג. **כך עולה מהגידול הניכר**, מאז יולי 2022, בהחלטות סירוב הכניסה הניתנות במעבר הגבול למי שכבר הגיעו לישראל. פרקטיקה זו מגדילה את מצוקתם של מי שברחו מאימת המלחמה ומנסים למצוא מקלט בישראל, כשעם הגיעם לנתב"ג הם מוחזקים, לעיתים במשך שעות, עוברים תשאולים וחלקם נידונים להישלח חזרה לאירופה.

הגבלת התעסוקה - במאי 2022 הודיעה שקד כי רשות האוכלוסין לא תאכופ את האיסור על העסקת אזרחים אוקראינים בחלוף 3 חודשים מהגעתם לישראל. אולם, זמן קצר לאחר מכן הודיע משרד הפנים כי נוהל "הערים האסורות" המגביל את התעסוקה של מבקשי מקלט ב- 17 ערים מרכזיות יחול גם על אזרחי אוקראינה. יתרה מכך, ב- 26.12.2022, 3 ימים בלבד לפני שהממשלה החדשה הושבעה, פורסמה מדיניות חדשה של משרד הפנים ולפיה אזרחי אוקראינה שהגיעו לישראל אחרי ה- 30.9.2022 לא יוכלו לעבוד גם בחלוף 90 יום מהגעתם.

אי-מתן אשרות עבודה, הפעלת מדיניות עמומה של "אי-אכיפת איסור העסקה" והנפקת אשרות תייר לנמלטים מהמלחמה לחודש-חודשיים בכל פעם, מקשים על הפליטים למצוא עבודה ראויה וחוקית. אם תוסיפו עליהם את הגזירות הנוספות המוטלות על העסקתם, בדמות "נוהל הערים האסורות" ואיסור העסקה גורף למי שהגיעו מאז ה- 30.9.2022, כל אלה ביחד מגבירים את הסיכון שלהם להעסקה פוגענית ומנצלת, לסחר בבני אדם ולזנות הישרדותית.

עוני ואי-ביטחון תזונתי - פעילות שטח מדווחות על מצוקה כלכלית גוברת. חסכוניות שהיו לחלק מהפליטים הולכים ואוזלים, והגזירות שהטיל משרד הפנים על תעסוקתם מקשים עליהם במציאת תעסוקה הולמת. מאחר שרוב מחפשות העבודה הן נשים, רבות מהן אימהות לילדים קטנים, אפשרויות התעסוקה שלהן מוגבלות אף יותר. לעיתים - כאשר מדובר בתינוקות ובפעוטות עד גיל 3 - כלל אין להן אפשרות לצאת לעבוד. הסיוע הכלכלי שנתן מוקד "צו השעה" באמצעות תווי קנייה היה מוגבל מלכתחילה [בסכום ובמנות](#), ורבים מהפליטים ניצלו זה מכבר את מלוא הסיוע ואינם זכאים לכל סיוע נוסף. אנחנו מקבלות עדויות על מצוקה גוברת כשפליטות לא בטוחות מתי יקבלו או יקנו מזון וחלקן סובלות מאי-ביטחון תזונתי.

בריאות - שירותי הבריאות הניתנים במסגרת שירותי מוקד "צו השעה" אינם עונים עוד על הצרכים הרפואיים הגוברים של הפליטים. אם בתחילת שהותם הייתה אספקת שירותים במרפאות "טרם" המעניקות ["טיפול רפואי דחוף, אשר מטרתו למנוע סיכון חיים או הידרדרות בריאותית משמעותית..."](#) סבירה, הרי שבחלוף שנה ברור כי היא אינה מספקת עוד, ויש הכרח לטפל גם במחלות כרוניות ובצרכים רפואיים מיוחדים. פעילות שטח מתארות מקרים שבהם פליטים עם מחלות קשות ו/או כרוניות מתקשים לקבל טיפול רפואי, הן משום שאינם כלול בשירותי מרפאות "טרם" והן משום שהמידע על אופן קבלת הטיפולים והתרופות אינו נגיש דיו. הנטל הכלכלי של תשלום עבור ביטוח בריאות פרטי הופך לבלתי אפשרי עבור רובם.

מצוקת דיור - רבים מהפליטים שהגיעו לישראל מאז פרוץ המלחמה עדיין מתארחים בבתי אזרחים ישראלים. אולם, חלק מהמארחים אינם יכולים עוד לארח את הפליטים בדירותיהם וכך יותר פליטים נאלצים לחפש דיור בשכירות. משום שאשרות השהיה שניתנות להם קצרות טווח הם נתקלים לעיתים בקושי בשכירת הדירה, מה גם שדמי השכירות בישראל גבוהים ומטילים נטל כלכלי שלא כולם יכולים לעמוד בו. גם פתרונות דיור שנמצאו על ידי "צו השעה" לפגיעים ביותר שאינם יכולים לעבוד לפרנסתם הם קצרי טווח בגלל תוקפן קצר המועד של אשרות התייר שהם מחזיקים. לכן, גם מי שמקבלים סיוע בדיור נמצאים באי-ודאות קשה בידעם כי בתוך חודש הם עלולים למצוא את עצמם שוב באותה סכנת פינוי ללא דיור חלופי.

סיכון לסחר בבני אדם ולזנות הישרדותית - נוכח האמור, גדל הסיכון של פליטי אוקראינה, שרובן נשים, ליפול קורבן לסחר בבני אדם וזנות הישרדותית. בהקשר זה, לא למותר להזכיר כי [דוח הסחר בבני אדם של משרד החוץ האמריקאי לשנת 2022](#) השאיר את מדינת ישראל בדירוג 2 בשנה השנייה ברציפות, ["תוך שתואר כיצד מעמדם העמום של מבקשי מקלט בישראל חושף אותם לניצול ולהסללה לזנות הישרדותית"](#). בדוח תוארה גם פגיעותן של אזרחיות רוסיה, אוקראינה ואריתריאה שנמצאות בישראל לסחר.

מצוקה נפשית גוברת - עם חלוף הזמן אנו עדות להחמרה במצבם הנפשי של הפליטות וילדיהן כאשר הטראומות הלא-מטופלות מהמלחמה, הבריחה וההגירה למדינה חדשה נותנות את אותותיהן. המצוקה הנפשית הולכת ומחמירה בלי מסגרות שיסייעו בתחזוקת שגרה ותפקוד תקינים, ללא תמיכה נפשית מספקת, וכשילדים רבים עדיין לא פוקדים את מערכת החינוך ואינם זוכים לשגרה לימודית וחברתית תומכת.

ניסיונו המצטבר בסיוע לפליטים ומבקשי מקלט מאריתריאה ומסודן, שחיים בישראל כדין כבר כ- 15 שנים תחת הגנה קבוצתית מפני הרחקה, מלמד שללא כל מעטפת סוציאלית - בריאותית ורווחתית - נדחקים הפליטים לחיים בעוני, באי-ביטחון תזונתי ובהידרדרות מתמדת - בריאותית ונפשית.

על מדינת ישראל ללמוד מכך ולפעול לאלתר לחידוש ולהרחבת המענים המסופקים לפליטי אוקראינה כך שיאפשרו להם חיים בכבוד ובביטחון. עליה לדאוג לכך שהם יוכלו לחיות בביטחון תזונתי, למצוא תעסוקה הוגנת וחוקית באמצעות מתן אשרות שהיה ל- 6 חודשים, לספק למי שזקוקים לכך קורת גג הולמת ובטוחה, ולהבטיח להם נגישות לשירותי בריאות ורווחה המותאמים לצרכים העדכניים שלהם.

לפרטים נוספים:

אורלי לוינזון-סלע, עו"ד, א.ס.ף. - ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל, 050-
orly@assaf.org.il 6232586